

ВОЛЬНАЯ Беларусь

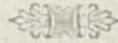
Тыднёвік палітычны
і літэратурны.

Умовы падпіскі:

На год.....12р. —
Напоўгода.... 7р. —
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захараўская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.
Год выдання II.

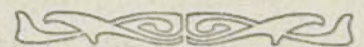
Ніхай жыве Нізалежная Беларусь!

Зьмест №№ 20-21. Лірнік, верш А. Гаруна; Дзьве страты, стацыя—б—; Цукраварні на Беларусі, стацыя Р. Земкевіча; Нявольнік, поэма Ф. Чарнышэвіча; Сон, верш Макара; Стварэньне бусла, легенда П. Крэчаўскага; Хроніка дробі. вершы і др.

лінка — ціхі салюка беларускіх зяленых далін. Вішневы садок, зялены дуб, язьмін, думкі ратая, бытавыя абразкі селянскага і дробна-шляхоцкага жыцця — вот матывы яго творчасці. Ф. Калінка — поэт-хлебароб. У яго песьнях адбіваюцца ціхія, задумленыя беларускія пейзажы, простыя думкі селяніна-хлебароба, каторы рысуе быт свайго жыцця. Яго сумная і падчас гумарыстычная поэзія паказвае нам у простых, ніштучных формах шчырасць душы, парыванні да чагось лепшаго, сьветлага і сьвяточнаго.

Калінка, скончышы ўсяго пачатковую народную шкёлку, рваўся да навукі у горад, але варункі жыцця беднаго ратая рэдка каму гэта пазваляюць. У сваёй ваколіцы (Вілейскі павет) ён пашыраў беларускае друкованае слово і ідэю беларускага адраджэння.

— б —

Цукраварні на Беларусі.

(Страніца з гісторыі прамысловасці нт Беларусі.)

Быў час, калі на Беларусі рабілі свой цукер і ні было патрэбы купляць яго у чужой старонцы. Праўда, даўнейшыя людзі больш мелі часу, або, праудзівей кажучы, больш былі працавіты за нас, вась дзеля таго і стараліся ўсе патрэбнае для жыцця рабіць у сябе, каб свае грошы аставаліся у краю.

Гэтакая разумная эканамічная пастава прыдалася бы нам і сёння, бо калі добра разгледзецца навакол, дык набачым, што лішне многа ўжо мы купляем, так што цвёрда і пэўна можна сказаць: мы больш спажываем, чым прадуктуем.

Разумная эканамічная гаспадарэцкая гаспадарка зводзіцца да таго, каб развіваць сваімі сіламі і сваім капіталам усе тое, што край можа даць, каб зменшыць чужыя патрэбы нам прывоз тых прадуктаў, якія або у нас ёсць, хаця і ніпераробленыя, або каторыя можна нам самым вытвараць.

Адным з такіх прадуктаў у нас ёсць цукер. Быў час, калі амаль ні у кожнай лепшай гаспадарцы рабілі самі гаспадары цукер дамовым спосабам. С чаго і перайшлі з часам да выробу у спецыяльных хфабрыках. Беларускі цукер славіся нават у Польшчы, скуль да нас прысылалі людзей дзеля навукі цукраварства. Вось затым і трэба нам разгледзецца уважна у гісторыі нашаго цукраварства.

Лірнік.

Хто лірніка з вас знаў? Хто ведаў з вас старога,
Які с кійком ў руцэ ўвесь край наш абхадыў?
Намёр, намёр сівы! Свой дар панёс да Бога,
Што ліру даў яму і песьню прысудзіў.

Хто бачыў з вас яго, сідзячым на кургане
Тагды, як зачынаў румянiцца ўсход?
Ен там любіў сыпеваць, што некалі поўстане
І будзе вольна жыць каханы ім народ.

Шуміць вяршынай дуб — падзеі ўспамінае,
Каторых сьведкаю зрабіўся на жыцці.

А лірнік наш стары с шумоў тых сыпеў складае —
Рука на корбе сыпць у чароўным забыці.

Праходзіць слава ўся — аб ёй народ забыўся! —

Князі, і воіны, і меські люд, і кмет,
Які ні менш багартынаю гардыўся...

І сам ні знаючы, раняе сьлёзы дзед.

А. Гарун.

Дзьве страты.

Вот ужо другі год, як вясна адбірае у нас нашых лепшых людзей. Летась у вясну, 26 (12) мая, пайшоў да Бога сьвечкаю М. Богдановіч, а сёголета у адзін дзень, 20-го мая, памерлі двое: К. Каганец і новы песьняр, малады вясковы хлопец, Ф. Калінка (А. Петрашкевіч).

К. Каганец (Казімер Кастравіцкі) належыць да найстарэйшых песьняроў беларускага адраджэння. Гэта ён, у пору страшэннай нацыянальнай цісмы на Беларусь, звяртаўся да Бога у такіх хваляючых душу словах: «О, Боже, Спасе наш! Ты міласць нам пакаж, з няволі вызваль нас!» Цяпер гэта песьня пераłożана на ноты... К. Каганец выступіў на беларускі шлях у самую дзікую цару Александраўскай рэакцыі. Сыстэма абрусіцельства была у поўным росквіце. У той час, — кажа А. Уласаў, блізка знаўшы К. Каганца, — пазвацца гімназісту беларусам было тое самае, што зрабіць вялікі чын Муцыя Спэвалы, або голым прайсці ці па вуліцы. І ніпрыменна выгналі б з гімназіі за такую крамолу, бо для царскіх чыноўнікаў ні беларусаў, ні Беларусі ні было; быў толькі «істинно-рускі край» с «істинно-рускімі людзьмі» на Беларусі. Але «адбарадатай прысэдзі-

стай постаці Каганца, насіўшаго дэмонстрацыйна кажух і боты і падпіраванаго чорна-рускім поясам», ніша А. Уласаў: «вельможа моцнай, вінарушнай, як скала, верай, што «Беларусь трэба падымаць».

К. Каганец, як ідэяна-грамадзкі працаўнік, вядомы ні толькі беларускай інтэлігенцыі, але і шырокім колам дзяржаўна-асвабодзіцельнаго руху 900 гадоў. Ён быў адзін с тых, хто палажыў пачатак Беларускай Соцыялістычнай Грамадзе у 900 гадах. Каганец нісёў граматыку беларускай мовы у той час, як беларускі друк быў забаронены.

У творах Каганца адбіваецца старасвецкая Беларусь, атуленая пушчамі, аугамі, абвешаная казкамі зруйнаваных замчышч беларускіх князеў. Каганец быў сын народу, дух «з беларускай пушчы».

С твораў К. Каганца у «Вольнай Беларусі» за 1917 год было надрукавана: «Новасадзкае Замчышча», «Засульскія Турэ», «Ваучок» і «Халера 40-го року».

Ф. Калінка памер на 24 г. свайго жыцця. Да апошняго часу, на працягу васьмі гадоў, с пачатку у «Нашай Нівы» у «Маладой Беларусі» і у «Беларусе», а потым у «Вольнай Беларусі» і у «Беларускім Шляху» спатыкалі мы яго селянскія лірычныя і гумарыстычныя вершы. Поэзія яго простая і шчырая, пісаная мазольнаю рукою селяніна-хлебароба. Ка-

Цукраварство у Эўропі пачалося у першых гадах 19-аго стагоддзя, перайшло затым у Польшчу і адначасна на Беларусь. Есць сьляды, што дамовым спосабам рабілі у нас цукер яшчэ ў 18-ым стагоддзі: у пісаных кніжках «Сакрэты Гаспадарскія» вельмі часта можна спаткаць парады, як рабіць цукер.

Цукраварство на Беларусі расцвіло ў дамовай самадзельнай хфабрыкацыі, каторая, будучы больш даступнай, здавалася быць адзінай формай, у якой цукраварная прамысловасць магла тут здабыць моцны фундамент. Гэтая дамовай самадзельная хфабрыкацыя трывала ў 19-ым стагоддзі каля 30 гадоў, прычыняючыся тым самым да развіцця і праудзай хфабрычнай гандлевай прадукцыі, як на Беларусі, так нават і ў Польшчы і на Украіні.

Першая цукраварня на Беларусі была аснова на ўвесцы Боцькі, відалека ад мястэчка Тыкоціна ў Беластоцкім павеце. Была яна ўласнасцю графа Яна Патоцкага і аснова на была адначасна с цукраварнай у Чэнстоціцах (Польшча) і с цукраварнай у Пузьніках (Галіцыйская Украіна). З гэтых трох цукраварняў істнуець цяпер толькі адна ў Чэнстоціцах, каторая так развілася, што лічыцца цяпер адной з найбольш вялікіх у цэлай Польшчы.

Аб цукраварні ў Боцьках маем весткі досыць, праўда, скуныя. Польскі мясцінік «Piast» у 1819 годзі успамінае: «У маентку Боцькі істнуець вялікая рукадзельная хфабрыка цукру з буракоў, аснова на панами Мартэном, д'Обінье і Досан.» Як відаць з гэтаго, спецыялісты тэхнікі, збудаваўшыя і пусціўшыя ў ход гэтую цукраварню, былі французы, але калі на праудзі хфабрыка пачала працаваць—нам ніякога, Есць яшчэ і другая заметка аб цукраварні ў Боцьках у гэтым самым мясцініку «Piast» за 1830 год і датычэ больш самае тэхнікі цукраварства; стацыю напісаў І. Бэльз пад загалоўкам: «Аб самых новых налішчэннях у хфабрыкацыі цукру з буракоў.»

Другою хфабрыкай цукру на Беларусі была цукраварня ў Малодзі, Кобрынскага павету, аснова на праз пана Александра Скірмунта ў 1830 гаду. Дата гэта ўжо пэўная, бо ў двух аддзельных выданнях знаходзім аб тым весткі. У біяграфіі Александра Скірмунта, намешчанай у польскай «Энцыклопедыі» Оргельбранда, як і ў польскім «Слоўніку Геаграфічным», успамінаецца, паміж іншымі яго заслугамі ў развіцці роднай прамысловасці, і заслуга развіцця краевага цукраварства. З гэтых двух выданняў і даведываемся, што цукраварня ў Малодзі спалілася ў 1835 годзі.

Менш яшчэ маємо ведамасцей аб двух другіх цукраварнях, якія ў гэтым самым часе асноваваліся: адна ў Карэлічах, Навагрудскага павету, а другая ў Дабосьні, Вабруйскага павету.

Аб цукраварні ў Карэлічах маем ведамасці с польскай кніжкі: «O domowym wyrobie rafinowanego cukru z buraków oraz o uprawie buraków na Litwie.» Кніжка выдана ў 1837 годзі, як сказана ў прадмові: «дякуючы асновацелям першых хфабрык гэтаго гатунку на Беларусі, а асобна найбольшай і найпрыгажэйшай у Карэлічах.» Значыцца ў 1837 годзі хфабрыка ў Карэлічах прапала ўжо, аднака відама, што ні патта адбегла яна ад на-

чальнаго простаго устройства, ні кажучы ўжо аб тым, што ні патта на шырокую ногу была яна на праудзі пастаўлена. Апіраемся ў гэтым на ведамасці, што кіраўнік яе, д'Обінье, у 1838 г. карыстаўся з гэтых самых прылад і спосабаў, якія ужываліся тагды і ў дамовай гаспадарскай прадукцыі цукру. Александр Ельскі так пісаў у 1883 годзі аб цукраварні ў Карэлічах: «Была тутак прад 30 гадамі вялікая цукраварня, закрылася аднак с прычыны відавката дроу на паліво.»

Цукраварня ў Дабосьні, Вабруйскага павету, відама нам с заметкі 1881 г., друкаванай у польскім «Слоўніку Геаграфічным»: «Прад 30 гадамі істнавала тут першая і адзіная ў значным размяры цукраварня, а цукер Булгака відамы быў шырока.»

Трэба адзначыць, што наміма гандлевай прадукцыі цукру на хфабрыках, дамовай гаспадарскай прадукцыі ні толькі ні спынялася, але нават рабіла канкурэнцыю і вялікім цукраварням. Пробы, каторыя добра удаваліся, шмат кейжак аб цукраварстве, якія давалі найбольш простыя і эканамічныя спосабы прадукцыі цукру, урашці, нават мода на гэта, зрабілі тое, што дамовай гаспадарскай хфабрыкацыі цукру развілася буйна і пачала прыцягваць ахвочых людзей да навукі і спецыялізацыі ў гэтым.

Творцам дамовай гаспадарскай хфабрыкацыі цукру на Беларусі быў Кароль Шпакоўскі, памешчык з Гродзеншчыны. Каля 1835 года Шпакоўскі ясна зразу меў, што гаспадарка на Беларусі відавочна вельмі прымітуным спосабам, без укладывання працы ў яе, без стасавання новых тэхнічных спосабаў, а калі яшчэ паехаў за граніцу ды пабачыў, як там прамысловасць падносіць высока сельскую гаспадарку, пастанаўіў хоць у малым размяры стварыць нешта падобнае і ў сябе. І вось, дзеля таго, адкрыў у сваёй весцы, Вічках, дамовую хфабрыку ды школу цукраварства. Так апісывае дамовую хфабрыкацыю цукру польскі «Tygodnik Rolniczo-Technologiczny» 1838 г. у № 33. Вучні Шпакоўскаго, Нарбут і Малахоўскі, са сваіх вырабоў цукру пасылалі пробы на наказ у Варшаву. У гэтым самым 1838 г. памешчык з Гродзеншчыны, Антон Корыбут-Дашкевіч, пачаў у маентку сваім, Рынках, рабіць цукер з буракоў, а пасля прынімаў на навуку людзей, якія хацелі навучыцца гэтай хфабрыкацыі. Польскі «Tygodnik Rolniczo-Technologiczny» с 1849 года гэтакнішэ аб цукраварстве на Беларусі: «Хфабрыкацыя цукру з буракоў настолькі важная, як з боку значэння краевай эканоміі агулам, так і з боку павышэння вартасці зямлі, а за тым і даходаў сельскай гаспадаркі, што абавязкам кожнаго земліна есць павіннасць на столькі можна старацца пашырыць гэтую новую галіну сельскай прамысловасці.»

Вельмі можа быць, што істнавала шмат другіх дамовай цукраварняў, але да нас дайшлі толькі глухія весткі, якія параскіданы скрозь у гадавіках старых часопісаў. З гэтых часопісаў маем весткі аб цукраварнях: у Кавешыцах Ромуальда Шпакоўскаго, у Боратычах Шэмета, у Любешові ксёндза Антона Мопынскаго ды ў Вадовічах—Эмілія Оскеркі.

Дайшла да нас такжа вестка, што ў 1838 г. асноваўся хаўрус дзеля будовы цукраварні. Да хаўрусу, паміж іншым,

прыступілі: Марцінкевіч, Жаба, Моржынікі ды граф Леу Путткамер. Цукраварня гэта аднака аснова на ві была дзеля таго, што былі вялікія труднасці ў сабранні грошы на аснованы фонд. Як памятка пасля гэтай інавацыйнай цукраварні асноваўся: «Устава Віленскай Камітэі для вырабу цукру з буракоў», зацверджаная праз Гасударсцвенны Сэнат 2 траўня 1838 г. за № 35278.

Калі дамовай цукраварство пачало хіліцца да упадку, вялікі дзень у развіцці краевай беларускай прамысловасці, Александр Скірмунт, асноваў у 1860 г. адну з найвялікшых цукраварняў у Парэччы, Пінскага павета. Гэтая цукраварня была паровай, мела найлепшыя і самыя новыя прылады, якія былі тагды ў Эўропі. Адны машыны каштавалі больш за 50 тысяч рублёў. Праз дзень-ноч перараблялі ў ёй 1320 пудоў буракоў і прадуктавалі 60 да 70 пудоў цукровага пяску. Буракі сеялі на часцы ў Парэччы, на часцы ў Альбрыхтоў ды нават куплялі ў суседніх маентках. Лік буракоў, якія перараблялі ў 1877 г. быў 143370 пудоў. Пры добрым ураджаю дзесціна зямлі ў Парэччы давала 100 бочак цукру на 16 пудоў, што становіць 1600 пудоў, с каторых чысты даход з дзесціны быў 140 рублёў. Развіццю цукраварні спрыяла блізкасць рэчкі Ясельды. Гадавы даход с цукраварні даходзіў да 23 тысяч рублёў. Пасля 19 гадоў істнавання, цукраварня гэтая згарэла да шчэнт у 1879 годзі.

Апошній цукраварняй, закрытай на Беларусі, была цукраварня ў маентку Івань, Слуцкага павету. Цукраварня гэта прапала найдаўжэй на Беларусі. Аснова на ў 1838 г. датрывала да 80-х гг. 19-аго стагоддзя. Маентак Івань мае вельмі добрую ураджайную зямлю і належаў спачатку да князеў Радзівіллаў, пасля да князеў Вітгенштэйнаў, ад каторых перайшоў да прускіх князеў Гогенлоў. Цукраварню ў Івань трымаў у пасады Корказовіч, дырэктарам хфабрыкі быў Гладкоўскі; закрылася яна пасля сварак за прадукцыю буракоў паміж Протасевічам і Корказовічам. Так нішэ польская «Gazeta Cukrownicza» з 1911 года № 11. Апроч Івань буракі сеялі ў суседніх Мецівічах і ў Дохтаровічах. Калі расійскі урад прыказаў князю Гогенлоў прыняць расійскае падданства, або распрадаць маенткі яго на Беларусі, справа была так пакіроўана праз расійскіх чыноўнікоў, што маенткі былі распрададзены за безцэнна прымусова, прычым, было пастаўлена прадаваць гэтыя маенткі толькі «істінно-рускім» людзям. Вось такім парадкам купіў маентак Івань нейкі Кар'якоў, каторы цукраварню скасаваў, а на мейсцо яе паставіў «больш патрэбную» бо менш клапатлівую—вінакурню.

Цукраварні ў Парэччы і ў Івань закончылі гісторыю 50- гадовай цукраварнай прамысловасці на Беларусі.

Кароценькая гісторыя цукраварства на Беларусі паказывае ясна, што наш край можа мець свой цукер і што пры добрым развіцці хфабрыкацыі можна было бы карыстацца ўсюды ў нас сваім уласным цукрам.

Калі нашая Беларусь стане на свае уласныя ногі, калі стане на праудзі незалежнай, можна больш чым спадзевацца, што цукраварство ў нас адродзіцца ізноў і разаўецца багата.

Інжэнер Ромуальд Земкевіч.

Менск 15 траўня 1918 г.

НЯВОЛЬНІК.

(Глядз. № 19)

III.

У полі шырoкiм, дзе бiтва была,
Дзе лужамi кроу памiж трупау цякла
I енчыу паранены воляк у «й,
Настау безканечны, безмерны спакой.
I у ночы, як месяц на небе бiлiнчау,
Здавалася, вожны на небо глядзеу
З лежачых у кучах ваяк-сьмерцывяцоу
I думау: «за што прэліваецца кроу?
За вошта так многа i гора i сьлез
I гiне надзея на шчасьце, на моц?»
Глядзеу i усе кiлкау сьвятую любоу
Жалобна, без скаргі, без енкау, без сьлез.
А месяц сярэбны гарэу i зiну.
«Усе гэта нядобра i стыдна», шэптау:
Ой, людзі! усе вы на сьвiці браты,—
Завошта жна сьмерцi вам прыходзіць сюды?
За што сваю душу нагамі таптаць
I жыццё дарэмна свае каратаць?»
Спакой безканечны пануе увакруг...
«Абраушы ваякаў сваіх i усіх слуг,
Крануўся да замку ўладар Браніслау,
Вяселы i рады, што шчасьце паслау
Яму міласэрны Збавіцель у вайне.
Сядзіць ен цяпер на прыгожым кане
I брэнка сьніскае свой меч баявы,
А думкі нiяк нi лятаць з галавы
Аб замку, аб роднай каханай дачцэ.
I дзержучы меч свой у той жа руцэ,
Ен знае дае войску зьбірацца у пуцэ.
I рантам, як вецяр умее дыхнуць,
Лецяць, як арлы, на банях удалцы,
Аж ныл закрывае сабой усе канцы.
Паўдневае сонца нячэ... Духата.
Ічыцца дружна, i толькі вярста
Яшчэ асталася да мейсца усяго.
Задумаўся князь i на думцы у яго
Устае-узростае трывога-пуда.
Вось рэчкі ўжо паказалася вада,
I замак высокаю вежай бiлiснуу.
Зiрнуу князь наўкола, на замак зiрнуу
I штосьці у сэрцы агнем запякло.
Раздумье на вум у яго наплыло,
I смутак засеу схаладзелы у душы.
«Спачыць-бы, хлапцы, у лясной нам цішы,
Пара аддыхнуць бы! Гэй, хлапцы, хутчэй
Зьлезайце с патомленых ванных каней!
Прыпыняю на хвілю; тут зробім як раз...»
Раптоўна прамовіу, уздыхаючы, князь.
I у момэнт гатовы былі малайцы,
Паселі, гутораць сабе удалцы:
«Якая сьнякота! Напiцца-б вады..
Хадзем, пашукаем на поплаў туды.
Хутчэй, Савасьцьян!»—«Ні пайду я,
Грыгор.»
— «Я буду ахвочы. Ну, гайда, Прахор...»
I коўш у ваякі у руцэ мелькануу,
Устау с траўкі другі, пацягнуўся, зiхнуу
I у момэнт праналі у яловым кустох,
Ажно зашумеу пад нагамі іх мох...
Пад голау свой сурдут уцягнуў падаслау,
Прылег Браніслау i чуць-чуць задрэмау.
I гэтак усе войско знайходзіць спакой.
Нiхто нi гаворыць нi с кiм мiж сабой

Прыіхлі усе i усе налягалі,
А дзень расьцілае свой сьпек на зямлі.
— «Што там ты убачыў? Чаго ты,
Прахор?»—

Ай—яй! А вун Янка, глядзі i Грыгор..
Чаго яны пруща? Ты бачыш, Дземьян?»
— «Чаго вы?»...— «Маучы, нi магу
гаварыць.

Пры лесі якая сь там парачка сьніць.
Зiрнулі—Андрэй там, здаецца, нi што..
Ці бачыш?»—«Пакiнь размаўляць,—на
што?..

А хто з ім?»— «Ні ведаю добра i сам:
То княжна, ці што, паказалася нам...
Скажы ваяводзі, Прахор, пабегай
Адно толькі хутка, адно пасьпевай!
Пазнаем, як сьветласць прыкажэ яго,
Наш бацька, наш князь, а цяпер нiкаго
Ні сьмейце, браткі, у гэтым выдамінь.»
— «Ну, ладна,—мы ляжэм. Блжы, так
і быць.»

— «Уставай, наша сьветласць, наш
князь дарагі!»
Пачуу Браніслау ад ваякі—слугі,
I, вочы адкрыўшы хутчэй, запытау:
— «Што маеш? Чаго мне дрэмаць па-
мешау?»

Слуга навярнуўся i, гляннуўшы у бок,
Насілу у трывозе прамовіць так мог:
— «Ой, мудры наш бацька! Пазволь га-
варыць:

На краю у лесі над кустікам сьніць
Хлапец i дзялчына. То бачылі мы
I самі нi знаем, нi вераць вумы..
Здаецца Андрэй там наш, верны, «Ліхі»
С сьвятлейшай дачкою вайнай...»
— «Хто там такі?»

То княжна Галіна?! Нi можа то быць!
Што пiўціш? Даволі, пакiнь гаварыць!
I сьніцца нi можа надобнае у сьве...
Хто бачыў—вялі прывясыці да мяне!
Слуга адыйшоу.. Зноу прылег Браніслау.
Цяпер, як уперад, ен ўжо нi дрэмау,
А думку трывожную у сэрцы сьнавау.
Віхор зашумеу, здрыганулісь кусты,
I гнуцца галіны бяроз i лісты.
Дзень к вечэру бліжэй пачау падплываць
I досі дружны ўжо аддыхаць.
Як слова сказаць, малайцы паднялісь,
Сядлаюць каней. Тут як раз раздалісь
I гоман i крыкі. Мiж цемных кустоу
Із лесу выходзяць пяць-шэсьць малайцоу,
За імі ж,—хто можа паверыць вачам?
Княжая дочка скуль зьявілася там?!
Ідзе i сьлязінкі спадаюць з вачэй,
А сьледам за ёй пасьпешае Андрэй.
Пад вартай сваіх жа дружкаў-ваяк.
I, відна, хлапец нi спужаўся нiяк,
Бо зорка вачамі наўкола глядзіць,
Быць гэта нiпрауда, быць гэта ўсе сьніць.
I сьмех на губах у яго зазіяу,
Як верных таварышаў ен увідау.
«Ні гневайся, князю наш мудры, на нас!
Паверыць усяму настае ўжо час.
Вось родная дочка прэд бацькам стаіць.»
Падвеўшы віноўных, зачау гаварыць
Алежн уладар із змываных вачэй

Да сьветлага князя. I князь мудры той,
Ні зможны зьясыці боль у сэрцы сваім,
Валеу надыйсці тром хлапцам маладым
I брэнка таго вінавайцаў зьвязаць
I у замак хутчэй, у падземелле пагнаць,
А сам жа з дачкой пешаходам пайшоу.
Смуціўся ен горка ды толькі без слоу...
А войско, тым часам, па-задзі ішло
I строгі парадак у камандзі вяло.

IV.

У камэры цеснай, панурай турмы,
У царсьцёве уладарным безпросьветнай
цмы,

Нядолі i скаргі i жаласыці сны,—
Ляжыць на саломі нявольнік адзін.
I сыра i цемна, як у ямі якой,
У камэры гэтай, падземнай, глухой.
I ен тут адзін змардаваўся, засох,
I рукі i ногі стаіу у кайданох;
Патраціў прасьветлыя жыцця гады,
Нiхто-б нi падумау, што ен малады.
Усе адцвіло i завяло даўно,—
Змарыла няволя i пекнасьць, відно.
Спакойны i ціхі i хмуры усягды
Нясе перыліва ен цевжар нуды.
Ніколі нi плакаў, здаецца, аб тым,
Што згiнуу так марна у турме маладым,
Што сілу, надзею i храбрасьць згубіу,
Што зямлю i сьвет i людзей усіх забыу.
Ніколі нi чуць нi успомніу аб тым.
Турма адазвалася спакоем над ім.
На голай саломі дні й ночы ляжыць,—
Прывык ўжо бедны так гніці i жыць.
Прывык ад жыцця на зямлі адвыкаць
I дзень ад дня толькі сьмерці чакаць.
Ці ночка надойдзе, ці дзень настае,
Ці людзі гамоняць, ці птушка ляе,—
Яму ўсе раўно. Каб нiчога нi чуць,
Ні знаць нi бачыць, каб вечна заснуць
У камэры гэтай, у дазі ад усяго!..
Німа ўжо сэрца, нi думак у яго...
Адно толькі руку ен бачыць што-дзень
I тую так слаба, як бы цераз цені.
Яна яму хлеб із вадоў падае,
А болей нiчога нiма у яе...
Чыя яна, хто яе у сьвеці ўладар,—
Ні знае нявольнік, турмы гэтай цар:—
Дзялчына, ці хлопец, ці хто із старых
Прыходзіць к яму нi ад сьценаў сырых,
Ні ад тэй із саломы пасьцелі сваёй,—
Ні чуу ен ніколі, ніколі аб ёй.
Каб можа-быць ведау, за ласку-б падчас
Так шчыра сумеу цалаваць яе раз.
Але нi прыйшлося нявольніку знаць,
Хто ходзіць у цямініу яму спагадаць.
Адно толькі часам, як ляжа ен снаць
I вочы закрыве i стане дрэмаць,
Сны чорныя, страшныя сьняцца яму:
Ен бачыць, як крадзецца хтось у турму,
Як дзьверы замкнутыя зычна скрываць,
Як сіліцца нехта выбіць, зламаць;
Ен чуе i рогат i плач без канца
I песьні, каторым нiма нi канца,
Німа нi спакою усенькую ноч
I слухаць яму іх аж стане нi у моч,
Бо ўсе успамінаюць аб волі яны,—

Ей хутка устае, надзевае халат
І ходзіць і ходзіць то ўперад, то ўзад.
А сьлезы безмерна ліюцца з вачэй:
Кі плача аб долі нішчаснай сваёй.
І вось перад ім нідалека вакно,—
Здаецца, без гратаў жалезных яно.
І ён палахліва ідзе да вакна,
Ні бачышы сьвету і сонца здаўна;
Садзіцца на ём і ў чароуную даль,
Нягоду пазбыўшы і гора і жалю.
Глядзіць і, здаецца, ён вольны ізноў,
І лос свой шчасліва нанова знайшоў.
Вясенняя ноч над зямлей залягла
І цемна і хмура... Цярушыць імгла,
А вецяр гуляе, рагочэ, пліе,
У садзе між радаў безлістых сьпе, —
Над рэчкаю цемь, як хмара вісіць...
І замак таемна і хмура глядзіць
Высокаю вежай увакруг на прастор.
І глуха і нудна. Часам каля гор
Адно толькі слаба блісьне аганек
І здасца, як воўчыя вочы здалек...
Хістаюцца рады высокіх дубоў
І сьняць пра раздолле прайшоўшых гадоў,
Як жыццё цвіло ўсягды каля іх,
Як любым быў ім кожны радасны міг,
Як сіла жыла, красавалася моц...
Пануе вясенняя цемная ноч,
Ні крыка, ні духа і жыцця кругом...
Ша!.. Хтось у далі застагнаў пад вакном
Высокага замку і раптам пранаў,
Адно толькі вецяр запеў, заіграў.
Як нудна ў полі ў вясеннюю ноч!
Як сэрца дрыжыць і нявольна ў скок
Трывога і страх западае яго...
І сэрца ніколі ні знае таго,
Што цемная ночка стаіць магла...
Ша!... Цень вось да рэчкі ўжо падыйшла.
Чытачу, нязмога ўжо мне гаварыць,
Пара бы хоць крышкю даўно сапачыць.
Я лягу, а ты мо' паслухаеш сам,
Што дзеіцца можа над рэчкаю там.

Шырокія хвалі шумяць і равуць
І берэг шырокі раз-по-раз грызуць...
Да рэчкі дзяўчына ў цішы падыйшла
І плакаць, закрывшы свой твар, пачала.
То плакала гора ў душы маладой,
То сэрца стагнало, абвіўшы нудой,
А далей усе сыціло... Заныло ўсе,
І вецяр пачаў заціхаць на крысе.
Адно толькі хвалі шумелі, раўлі,—
Дзяўчыні на вечнасьць спачынак далі.
Нішчасная Галя, галубка мая!
Дзе дзелася радасьць, надзея твая?!
Дзе думкі, дзе шчасьце, краса і любоў?!
Усе згінуло прахам, ні вернецца зноў,
І памяць між цемных людзей прападзе.
Над рэчкай-магілай тваёй загудзе
Адзін толькі вецяр. І хто будзе жыць,
Ні скажэ, што шчыра ты умела любіць.
Прайходзіць зіма... Зеленае лужок,
Ажыў пад гарою хваёвы лясок...
Запахлі пале макраватай раллей.
Вось птушкі няюць над вяскованай зямлей,
І сонца праменні зіяюць някней,
І сэрца ў грудзях забілось мацней.
Кахаю цябе, маладая вясна!
Ты радасьць мая і надзея адна,
Ты жывіш халодную, ціхую кроў.
У душы разліваеш спакой і любоў.
Люблю без канца красаванне твае.
У ім сіла і вера і думкі мае,
І хмель, зачарованы шчасцем віна.
Кахаю цябе, маладая вясна!
На зямлю ажыўшую вечар сыйшоў.
Вось месяц глядзіць з-за цемных лістоў.
Высокія ліны ў сада рагу
Шумяць на дварэ. Ubачыш слугу
З вяселым настроем на кожным шагу.
І сьвеціцца замак мільёнам агнеў,
У палацы спачынак жаданы зыйшоў.
Магнат той сусветны, ваяка той князь,
Сядзіць ён і дзівяры адкрылісь насцяж
У іх паявілася пара людзей,—

За імі ж, с паглядам пахмурых ачэй,
Нявольнік змардованы доляй сваёй...
— «Ну, досыць!.. Скажы мне, што ду-
маеш ты?
Чаго ты забраўся ў час ночы сюды?
На што заманіў ты яе да сябе,—
Надзею маю, усе думкі мае?
Ты думаў, ніштожны ты, чорны чэрвік,—
Ты думаў, што будзе ўсё гэта так?
І жыццё адно маладое згубіў...»
— «Ой, князь! Я люблю яе, шчыра люблю,
І душу яна мне сваю аддала,
Але твая ласка між намі лягла.
Ты, горды мучыцель, убіўца і бат!
За гэтыя словы намерці я рад,
Бо гэта праудзівае званне табе.
Ты Бога забыўся, забыўся сябе!
Ты думаў, як кінуў у цямніцу мяне,
Змарыць і любоў дарагую ў турме.
Нішчасны!.. Ты бачыш, я ей толькі жыў.
Дык знай, што дачку тваю год я люблю,
Нізнаючы сну і спакою ў душы,—
А два ў турэмнай, папурай цішы.
І ведай,—яна была верная мне:
Табе і ні сьнілася падобнае ў сьне.
Ні знаў ты любові ўсё жыццё сваё,
Ты ёй маю душу і сэрца яе...
Ты пуць нам павузіў да шчасця, і мы
Халоднай адвагай звязалі вумы.
Нягодны ты, подлы! Ты гэтаму рад?..
Маучы, крывадушца!..»
— «Дык гэта?!.. — «Ну, бат!..»

Канец.

Ф. Чэрнышэвіч.

Сон.

Лето, сонцо, салавейка,
Рэка, рыбка ў ёй на дне,
Пастушок, труба, жалейка...
Неяк сьніцца-сьніцца мне.
Гэта сон радзімых ніваў,
Ранніх росаў ды зарніц,
Шэптаў лесу, Нёмна зьвіваў,
Век нідбаючага ніц.
Сівы Горадзен адвечны
Ім абмыты, абняты,
Дзе шырокая, безканечная
Стужкай цягнуцца плыты.
Ціхі замак над вадою,—
Вартаўнічы тых вякоў,—
Як тут лазіў грамадою
Рой князеўскіх сваякоў.

Бадь грымеў, як дні, так ночы,—
Ад пары аж да пары,—

І паненкаў зоры-ночы
Нёман лашчылі стары.
Тут паслы даўнейшай Польшчы
Тры дзе моўчкі прабілі;
Прамаўчалі-б срод мо' й большы,
Але ж далей ні маглі.
Давалася адрачыся
Ад дзяржаўных ім правоў:
Кацярына, сьмяючыся,
Праліла-б іх от-дзе кроў.
На другім баку Францішкаў
На гарэ стаіць касцёл.
Шмат цяпеў наш люд уціскаў,
Як капаў глыбокі дол,
Каб с касцёлу ў замак гэты
Працягнуць падземны ход,—
Ды дабіўся колісь мэты
Пад прыгонамі народ.
Калі пойдзем за вадою
Па дарозі ў князеў лес,
Дзе с халупкаў чарадою
На жыццё бедак залез.

То Каложскую капліцу
Убачым хмурую, як дол,—
Хрысьціянства стуль ірэдзіца
Пачыналося вакол.
Гадоў восьмісот мінуло
(Хто ж мог гэтуткі пражыць?),
А яна нібы заснула
Ды над прываллю ляжыць.
Дзе ж цяпер ты, родны Нёман,
З мілым Гораднам маім?..
Чужой песьні й мовы гоман
Мусі лётае па ім...
Але ж не,—то сон мой хворы!
Родны ж там жыве наш люд,
Тыя ж доли, тыя ж горы
Там. Хоць я... вось тут.

Менск, 7/VI 1918.

Краўцоў Макар.

Стварэнне бусла.

(Легенда).

Даўным-даўно, у вытоках Буга,
Ніподалёк ад рэчкі той,
Адзін сярод людзей, як пуга,
Жыў Янка, чалавек сьвятой.
Любіў ён Бога, шанаваў
Яго законы, прыказанні,—
Ды шчырасьць спраўдзіць пажадаў
Бог некалісь ў яго пытаннях.
Паклікаў Янку і сказаў:
«Вось мех,—развязываць ні вольна;
Што ёсьць там—ні глядзі». Узяў
Яго на плечы Янка здольна.—
«Ты мусіш аднесці ды кінуць ў рэчку,
Развязываць і што там ёсьць—гля-
дзець
Ні маеш права: будзе спрэчка
І кару дужую за гэта будзеш мець».
Узяў Янку на плечы Янка мех.
Нясе, а сэрца так і бьёцца:
Так хочацца, бярэ аж сьмех,
Пабачыць, што ў ём чаўпенца?
Змарыўся... Стаў... На мех глядзіць
Ды чую іх шэпці і варушыцца.
Ні мог і сам сябе спыніць,—
Мех развязаў і стаў дзівіцца.
Гад, жабы, яшчаркі, вузкі—
Брыда,—якой ні бачыў ён на сьведзі;
Блішчаць на сонцы, як нажы,
Паўзлі з мешка яго, як плені.
Страх Янку агарнуў,
Ад прыкрасьці ні знаў, дзе дзецца.
Меха ён больш і ні врануў,
І Богу даць адказ бярэцца.
На споведзь Янка йшоў і Богу
С пакутай, як было, усё разказаў.
«Ні датрымаў, я напую умову:
Чорт спутаў, мех я развязаў».
І ў гневі Бог сказаў да Янкі:
«Каб нечысьць гэту ўсю сабраць,
Ні будзеш мець ты мейсца, ні ста-
янкі
І будзеш буслам на зямлі гуляць»...
І беларус буслоў шануе:
Ен кажа: «Нельга бусла бінь,
Бо Янкі ў ём душа істнуе,
Ен чалавек і хоча жыць».

30/ч 1918 г.

Пятро Крэчэўскі.

І нудна...

І нудна, і часам бывае,
Што сэрца ад ранку маучыць.
Тады я ні рад, хто спывае
І плачу, калі такайчы.
Бо ведаю, шчасце—у долі,
Бо гора таму, хто адзіны.
Без шчасця ні вылезе ў полі
І песьня дзявоча—палыны.

Менск, 21/ч—18 г.

М. Запольскі.

КРОНІКА.

Курсы беларусазнаўства. Закончыліся лекцыі па статыстычнай і гістарычнай географіі Беларусі (А. Смоліч) і па гісторыі Вялікага Княства Беларуска-Літоўскага (Я. Лёсік). Рэшта лекцый яшчэ чытаецца. Курсы маюць закончыцца 15-го чэрв.

Беларускі тэатр. У суботу 1-го чэрв. у Беларускай Народнай Домі імяні М. Богдановіча ставілася першы раз пьеса Ф. Алехновіча «Калісь».

6-го мая ў мястэчку Койданавае адбыўся Беларускі тэатр. Былі пастаўлены: «Ні розумам сьцяміў, а сэрцам» і «Парэвізіі» Крапіўніцкага. Аркестр балалаечнікаў іграў беларускія песьні.

Выдавецкі рух. З ініцыятывы Сакрэтара Асьветы, А. Смоліча, Народны Сакрэтарыят паставіў выдаць кнігу вершаў паэты Алеся Гаруна «Матчын Дар», «Песьні Жалыбы» Якуба Коласа, «Новы беларускі лемэнтар» [граматку] А. С., «Літаратурную Хрыстаматыю» «Дзіцячую Чытанку» і «Праваслаўны Малітвеннік».

«Матчын Дар» А. Гаруна, «Дзіцячая Чытанка» і «Праваслаўны Малітвеннік» ужо друкуюцца і ў скорым часі выйдучы ў продаж.

Пры Народным Сакрэтарыяце Асьветы парушана пытаньне аб зладжанні камісіі для перакладаў лепшых школьных падручнікаў і кніжак для школ і народу.

Л. Толстой і М. Горкі на беларускай мове. М. Касцюк пералажыў на беларускую мову пьесу Максіма Горкага «На дне», а Р. Земкевіч драму Льва Толстого «Уласць немры».

Беларуская гімназія ў Будславе. Беларуская гімназія ў Будславе была зладжана, дзякуючы старанням вядомага беларускага дзеяча З. Будзькі і яе дырэктара І. Васілевіча. Гімназія адчынілася ў пачатку вучэбнага году 1917 г. Народны Сакрэтарыят асігнаваў на ўтрыманне гімназіі ў 1918 г. 20000 руб.

Беларускі консул у Кіеве. Сябар Беларускай Гандлевай Палаты на Украіне, М. В. Трэмповіч, 29-го мая назначаны консулам Беларускай Н. Рэспублікі ў Кіеве. Да часу гэтага назначэння абавязкі консулата на Украіне выпадвала Беларускай Гандлевай Палата на Украіне.

Беларускі Сакрэтарыят. Першы склад Народнага Сакрэтарыяту Беларусі функцыянуе ў поўнай меры. Зладжанне новага складу занягнудало і мае вырашыцца ні раней 10-15-го чэрвеня. Пан Р. Скірмунт, катораму, на моцы ухвалы Рады, даручана зладжанне новага складу Сакрэтарыята, адтрымаў ад Народнага Сакрэтарыяту спецыяльнае даручэнне з падзвычайнымі поўнамоцтвамі і правам

за межы Беларусі, на Украіну, адкуль мае вярнуцца ні пазней 10-го чэрвеня.

Мірная дэлегацыя Беларусі. У звязку з распачатымі мірнымі перагаворамі Украіны з Маскоўшчынай, Народны Сакрэтарыят паставіў паслаць туды новую дэлегацыю [заміж Р.-Міхайлоўскага і Цьвікевіча] дзеля дачынення ў перагаворах пры размяжаванні Маскоўшчыны з Беларуссю.

Гадаўшчына сьмерці М. Богдановіча. У гадаўшчыну сьмерці нашага паэты і пісьменніка М. Богдановіча, 26 (12)-го мая, у Беларускай Народнай Домі імяні [Дольная Ляхаўка] адбыўся літаратурны вечар, на каторым А. Смоліч і М. Касцюк прачыталі лекцыі з значэнні пэзіі М. Богдановіча. Афіцэры Першага Т-ва Беларускай Дзяч і Каманды дэкламавалі вершы М. Богдановіча. У праваслаўным саборы была адслужана паніхіда па нябошчыку. Сьвятшчэнік меў кароткую прамову па-беларуску.

Сход уцекачоў-беларусаў у Петраградзе. 14-го красавіка ў цэнтры «Модэрні» адбыўся сход уцекачоў-беларусаў і грамадзян беларусаў, замешкалых у Петраградзе. Зышлося каля 800 чалавек. Першым разглядалася пытаньне аб сучасным становішчы Беларусі. У часе дэбатаў над гэтым пытаньнем, адзін з прамовцаў сказаў, што «каталікі—ні беларусы, а с крыві і духу—палякі». Увесь пыр захваленаўся ад абурэння сходу. Пачаліся выгукі пратэстаў як ад каталікоў, так і ад праваслаўных: «гэта даўнейшая рэлігійная траўля, дадоў!» Словы прамовца, сказаўшага, што «на Вольнай Беларусі ні павінна быць і ні будзе рэлігійнага ікавання» сход страў гарачым вітанам.

Петраградская арганізацыя Беларускай с.-д. рабочай партыі залучылася з большэвікамі і ўступіла ў іх агульную арганізацыю пад назваю: «сэкія беларусаў». У культурна-просьветнай працы сэкія мае поўную аўтаномію. Пры ёй закладаецца гурток «Ахвотнікаў Беларускага Народнага Штукатства».

Газэта «Дзяніца» Вестка Беларускага Нацыянальнага Камісарыяту ў Маскве, «Дзяніца», на першы погляд, робіць прыкрае уражанне сваімі артыкуламі на «казены тэма», у каторых, кшталтам літаратурнай творчасці на плато, пералічаюцца ўсе сьмяртэльныя грахі беларускай «буржуазіі» і беларускіх соцыялістаў «згоднікаў» і іххваліцца маскоўскі кшталт грамадзкага бытавання. Але гэта ўжо—справа густу, бо на Маскоўшчыне большэвіцкі парадкі дадзелі ўсёму народу ў Вялікаросіі. Ні ладу, ні складу там німа, і змучаны вайною і рэвалюцыйнай галоднай народ маскоўскі думае адно аб тым, каб хутчэй прыйшла якая-нібудзь моцная ўласць, каторая б...

большевiцкiх парадках двух гадак нi можа быць,—з надворку вiдней... I вось, калi прыгледзiшся да «Дзянiнi» блiжэй, дык вiдаць, што палiтычныя артыкулы яе толькi «казенны штыл», а за iмi хаваецца праўдзiвая любоў да свае бацькаўшчыны, бажанне бачыць Беларусь цэльнай, нiпадзельнай i шчасливай. Аб гэтым галасна сьведчаць усе вершы i «нi-соцыялiстычныя» стацi «Дзянiнi». Трэба толькi вярнуцца супрацоўнiкам «Дзянiнi» з Масквы да дому, на сьвежэе роднае паветро, каб iх адурэнне на соцыялiзм развёялася i зьвiкло, як дым на ветру. Нiма большых патрыотаў над беларусаў, а покi што, разумеюцца, з ваўкамі жыць—па воўчы й выць...

Вiзытацыя прадстаўнiкоў Беларускае Рады да фон-Фалькенгайма. 27-го мая камандуючым X-й армii генэралам ад iнфантэрыi фон-Фалькенгаймам былі прыняты прадстаўнiкi Беларускай Рады, пп. Серада, Варонка, Аўсянiк i Алексюк. У прыватнай размовi высьвiтлiся спагадныя адносiны нямецкiх уласцей.

Далей, у больш падрабнай размовi прадстаўнiкi Рады мелi магчымасць праканацца у тым, што нямецкiя окупацыйныя ўласцы iдуць на сустрэч жаданням Беларускай Рады i нацыянальнаму беларускаму руху i што окупацыйныя ўласцы хачелi б бачыць у Радзе пасраднiка памiж нямецкiмi ўласцямi i беларускiм народам дзеля таго, каб на магчымасцi зрабiць лiгчэйшымi жыццёвыя труднасцi, выклiканыя вайною.

Важныя перамены у Менскай Радзе бурмiстрау (Гарадзкоў Управе). Менскi вoйт (гарадзкi галава), П. П. Кашчэнка, родам дзесь з Херсоншчыны i трапiўшы да нас, у Менск, шукаючы сабе заробтку,—чалавек, глядзеўшы на беларускую справу, як певань у люстэрку,—прымушан такi быў падацца ў адстаўку. Як потым высьвiтлiся, пан Кашчэнка злажыў с сябе абавязкi Менскага вoйта, наданыя яму ў часе вайны расiйскай салдацкай,—па загаду нямецкай вышайшай ўласцы. Як яно там нi было, але мi мусiм сказаць пану Кашчэнку на прашчанне: «Скатэртую вамь дорога! Едзьце туды, адкуль прыехалi. Спадзяемся, што хутка нi адзiн з вас накіруе ногi свае цераз Воршу прэч на Маскоўшчыну.»

П. П. Кашчэнка адтрымаў апшывт (ухiленне ад службы) 25-го мая, а 27-го мая яго мейсцо заняў б. вoйт, пан С. Б. Хржонстоўскi, на правах камiсара. Пан Хржонстоўскi—асоба усiм вядомая ў Менску, юрыст i грамадзянскi працаўнiк. У свой час ён прызнаў сябе беларусам i называў сябе Хрушчэўскiм, а нi Хржонстоўскiм, як называюць яго пазпольску. Есць чукi, што пан Хрушчэўскi даў сваю згоду увайсцi ў склад Бе-

ларускага Сэкрэтэрыята габiнэту п. Р. Скірмунта, як сэкрэтэр грашавых спраў. Пан Хрушчэўскi доўгазетнi менскi вoйт. Будзем чакаць ад яго працы, як ад пэўнага беларуса, каторы любiць i родны горад свой i сваю Бацькаўшчыну.

Галлерэя беларускiх пiсьменнiкаў i вучоных. З iнiцыятывы часовага маршала Народнага Сэкрэтэрыята, п. Я. Варонкi, артыста-маляр С. Валансевича малюе галлерэю партрэтаў беларускiх пiсьменнiкаў i вучоных: Багушэвіча, Нiслухоўскага, Марцiнкевіча, Я. Коласа, Я. Купалы, М. Богдановiча, Ф. Скарыны i iнш.. Гэта галлерэя будзе цяпер аднаю, бо быўшыя да гэтага часу каллекцыi згiнулi ў 1915 г. у часi адступлення расiйскага войска.

Сямi-моуны слоўнiк. Па загаду Глаўнакамандуючага на Усходзi выданы слоўнiк на сямi мовах: нямецкай, польскай, расiйскай, беларускай, лiтоўскай, латышскай i жыдоўскай. Слоўнiк мае 720 стр. формы лексыконаў. Каштуе ў аправе 20 марак i 20% надбавкi с прычыны даражынi.

«Вiльня, як место мастацтва.» «Петраградское Эхо» у стацi «Вiльня, як место мастацтва» пiша:

Пазнаёмiўшыся с кнiгай проф. Вэбэра «Вiльня, як место мастацтва», мы, на жаль, павiнны адзначыць, што за многа дзесяткаў гадоў мы нi зрабiлi таго, што немцы зрабiлi ў два годы.»

Беларуская Рада ў Вiльнi. 26 i 27-го мая ў Вiльнi адбылiся пленарныя нарады Беларускай Рады. Зьехалiся ўсе сябры Рады с правiнцыi. Разглядалiся вельмi важныя справы беларускага жыцця i прыняты адпаведныя рэзалюцыi.

У нарадах мелi дачыненне дэлегаты Гродз. Губэр. Цэнтр. Камiтэту злучаных грамадзкiх арганiзацый у Петраградзi. Камiтэт гэты меў поўнамоцтвы ад 451000 арганiзованых уцекачоў з Гродзеншчыны. Дэлегаты, апираючыся на рэзалюцыi зьездаў уцекачоў, выказалi сваю згоднасць с палiтычным кiрункам Рады.

Радзе даручан гродзен. дэлегатамi палiтычны мандат ад iмянi 451000 арганiз. уцекачоў. Са свайго боку Рада прасiла Камiтэт займацца варочаннем разам з гродзен. такжэ i уцекачоў-беларусаў з Вiленшчыны, Меншчыны i Ковеншчыны.

Злажэнне Сэкрэтэрыяту Б. Н. Р. на некi час затрымалася с прычыны вьезду раднаго пана Р. Скірмунта на Украiну. Радны Р. Скірмунт, катораму даручана фармуванне Сэкрэтэрыяту, адтрымаў надзвычайныя поўнамоцтвы Рады для выпавнення ната важнай палiтычнай мысi на Украiне. Разам с тым, ён будзе мець перагаворы з беларускiмi дзеячамi на Украiне ў справе дачынення iх да дзяржаўнатворчай працы на Беларусi.

Беларускiя арганiзацыi на Украiне. Закiнутыя далёка ад свае Бацькаўшчыны беларусы-ўцекачы i быўшыя ваенныя наладзiлi ў Харкаве i Кацярынаславе Беларускiя Рады. Новы украiнскi ўрад адносiцца да беларускiх арганiзацый вельмi спагадна.

Беларуская музыка. Проф. менскay кансэрваторыi, I. Н. Усьцюжанiнаў, пачаў збiраць беларускiя матывы i музыку для беларускай оперы. Акрам гэтаго, Усьцюжанiнаў пiша музыку на словы сучасных беларускiх поэтаў. Ужо напiсана добрая i пекная музыка на словы сонэта М. Запольскага «Павер ты мне.» У хуткiм часе iм жа будзе напiсана музыка на словы розных беларускiх поэтаў для сольнаго харавога сьпева. Усё напiсанае Усьцюжанiнавым сьпевацiмецца ў беларускiм тэатры. Проф. I. Н. Усьцюжанiнаў просiць усiх, хто ведае народныя беларускiя матывы, даведзiцца да яго (Скобелеўская, 34.)

Роспуск Менскай Гарадзкоў Думы. С 4-го чэрв. па загаду Глаўнакамандуючаго (Арме Обэркомандо) распушчана Менская Гарадзкая Дума, замiж каторай устаноўлены маiстрат на камiсарскiх правах. У склад маiстрата назначаны: С. Б. Хржонстоўскi—вoйт, Г. Каплан—яго намеснiк; Цывiнскi, Даўнар-Запольскi, паня Кодзiс, як мескiя райны. Пры маiстрату будзе iстнаваць Рада дарадчых з менскiх жыхароў.

Апена Народнага Сэкрэтэрыяту над Беларускiм тэатрам. Загадчык трупы «Першаго Т-ва Беларускай Драмы i Камедыi» Ф. Ждановiч звярнуўся да Народнага Сэкрэтэрыяту с просьбай аб прыняццi пад апеку беларускага тэатру ў яго поўным складзi. Народны Сэкрэтэрыят на гэта даў сваю згоду.

Украiна i Беларусь. У звязку з расiйска-украiнскiмi мiрнымi перагаворамi, украiнскае мiнiстэрство разглядало пытанне аб адносiнах мiж Украiнай i Беларусью. Украiнскi ўрад будзе падтрымоўваць прыцып самаадзвачэння народаў i з гэтай прычыны пойдзе на сустрэч утварэнню этнографiчнай, здольнай да жыцця, Беларускай дзяржавы. Аднак, с прычыны таго, што Беларускi ўрад яшчэ аканчальна нi устаноўлен, а Беларускае гаспадарство [дзяржава] знаходзiцца яшчэ ў стане утварэння,—з iм пры мiрных перагаворах з Расiей будзе цяжка лiчыцца афiцыйна. Усё ж такi украiнскi ўрад на мiрных перагаворах будзе баранiць жыццёвыя iнтэрэсы Беларусi.

Беларуская дэлегацыя на Украiне. Беларуская дэлегацыя была 1-го чэрв. ў мiнiстра заграшчiных спраў Украiны ў справе устанавлення беларуска-украiнскiх гранiц i дачынення беларусаў да мiрных перагавораў з Расiей. Дэлегацыя падала поту аб апавiшчэннi пiзалежна-

сьці Беларусі, просячы, каб Савецкая рэспубліка прызнала яе ды каб былі пачаты перагаворы аб граніцах і гандлёвых зносінах.

С песьняў Тараса Шэўчэнкі.

Запаведзь.

Як памру, дык пахавайце
Мяне на магілі
Сярод стэпу шырокага
На Украіні мілай.

Каб шырокія палаткі
І Дняпро і кручы
Было б відно, — было чуці.
Як раве равучы!

Як пацягне з Украіны
Ды у сіняе мора
Кроу варожу, — вось тады я
І палаткі й горы

Усе пакіну й панасуся
Да самога Бога
Маліцца. А да таго
Я ні знаю Бога!

Пахавайце ды ўставайце,
Кайданы варвене,
І варожай злой прывею
Волю апрагне!

І мяне у сямі чыкай,
У сямі вольнай, новай,
Ні забудзеце памянуці
Ні злым, нікім словам.

Разрытая магіла.

Сьвецце піхі, краю мілы,
Мая Украіна!
За што цябе спынаравалі,
За што, мама, гінеш?

Ці ты рана да ўсход сонца
Бог у ні малілася?
Ці ты дзетачак шчэрых
Добра ні вучыла?

— «Малілася я, турбаналася, —
Дноў і ноч ні спала,
Снах дзетак даглядала
У звычай навучала.

Вырастала мае кветкі,
Мае тры дзеткі,
Панавала і я колісь
На шырокім сьвеці.

Панавала... О, Богдане,
Ніразумны сину!
Ты паліла цяпер на матку,
На сваю Украіну,

Што, калышучы, сьпевала
Пра сваю нядолю,
Сьлязімі песьняю палівала,
Выглядала волю...

Ой, Богдане, Богдавочку!
Каб я была знала,
То у калымс прыдумала б,
Пад сэрцам прысечала!

Старым мае заграданы
Жыдаві, Нимощі:
Сыны мае на чужыні,
На чужой рабоці.

Дняпро, брат мой, высьхае.
Мяне пакідае,
Мае мілыя магілы
Маскаль разрывае...

Ніхай рые, раскалае, —
Ні сваё шукае;
А тым часам перавертні
Ніхай надрастаюць
Ды й паможуць маскальові
Гаспадаравані
Ды з матулі палатняну
Сарочку адымані.

Пасьнішайце ж, нізакідні,
Матку натавані!

На чапвёра раскапана,
Разрыта магіла.
Чаго там яны шукаюць?
Што у нас згубілі?

Вацкі стары... Эх, каб былі
Знайшлі тое, што там пахавана!
Ні плакалі-б дзеці, маці ні змывала-б!

Крауцоу Макар.

Прароцтвы аб пагодзі.

Мы ўжо ўспаміналі аб працах п. Ст. Падберэскага, каторы 25 гадоў рабіў досьледы аб зьменах пагоды ў нашым краю. Цяпер, на просьбу яго, друкуем прысланыя нам рэзультаты яго работы.

«Баромэтр, як прылада дзеля прароцтва пагоды, мае вялікую вагу для хлебарабаў, але дзеля далейшае мэты яго помала. Ядыная крыніца, дзе можна шукаць развязкі гэтага пытаньня гэта — законы, якія кіруюць атмасфэрычнымі пераменамі. За аснову дзеля прароцтва пагоды на месяцы і годы можна ўзяць заўважаную у прыродзі падобнасьць — у прыбліжэнні, у агульных рысах з некаторымі ваганьнямі — двух чародных дзесяцілеціяў і двух чародных перыодаў: кастрычнік — марэц, красавік, — верасень, у чарадавыні падобных да сябе гадоў і месяцаў: напр., 1900 год падобны да 1910, 1901 — да 1911, 1902 — да 1912 і т. д.; кастрычнік 1900 году падобны да красавіка 1901; лістапад 1900 — да мая 1901; марэц 1901 — да верасня 1901 і т. д.

«Апіраючыся да памянутых дзьвёх асновах падобнасьці гадоў і месяцаў, мы можам болей-меней прарочыць пагоду на шасьцімесячны перыод — ад красавіка да верасня з лікавымі ваганьнямі. Аднак, я хачу асабліва адзначыць слова «падобнасьць», бо ўсе прароцтвы даюць толькі болей-меней точна.

«Спадзеваная пагода на шэсьць месяцаў — ад красавіка да верасня 1918 году — ў нашым краю мае быць гэтак:

Красавік: суха, халады; каля 30 — прымаразкі.

Май: халодны, вільготны.

Чэрвень: мала цёпла; лічаныя гарачыя дні, вільготны; крыху дажджу — ў меру патрэбы.

Ад 2 ліпеня да 16 жніўня — благая пагода на 6 тыдняў, з лішкам вільгаці. Мае дзяліцца на тры перыоды: першы двухтыднёвы перыод ад 2 да 16 ліпеня: бурны навалыніцы, ветры;

спадзеваныя крытычныя дні з навалыніцамі — каля 2, 6, 11 і 15;

другі двухтыднёвы перыод ад 17 ліпеня да 1 жніўня — блізка ніўстанная слата, без навалыніцы, без сонца, без ветру;

трэці двухтыднёвы перыод ад 2 да 16 жніўня; першы тыдзень блізка ўвесь пагодны, другі — дажджлівы;

Дзень 16 жніўня можна лічыць апошнім днём благай пагоды.

Другая палова жніўня: суха, адзін раз перападзе дождж.

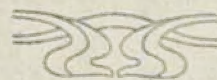
Верасень: суха.

«На гэтым канчаецца прароцтва пагоды на памянутыя шэсьць месяцаў — ад красавіка да верасня. Апіраючыся на рэшце аграфічных і вільготных даных, я прабую схаарэтызаваць пагоду на два чародныя месяцы: кастрычнік і лістапад 1918 г.:

Настрычнік — суха, холад.

Каля 2 лістапада — пачатак зімы; земля замерзне на суха, без папярэдняе восеннай слаты.

«Гоман»

Гутарка Александра і Сыцепана.

«Вот жидоўка, Фрыдланд Сорка.

Прыпраўляе добра мед:

Тут і саладка, і горка.

І ў мазгах чуць заварот.

Абы толькі я дарнаўся

Да яго, дык хлебанаў!» —

Гэтак вась раз спаведаўся

Александра Сыцепану.

Трэ ж было такой прамуды:

Хтось вандліну ў Станкі ўкраў.

Перагрэсьлі сэрцы мы усюды

Гумны, клеці... Сьлед прапаў.

Прагарэла мысьлю — справа,

Ні знайсьці прапачы мне...

Мы йшчэ зірк да Станіслава —

Згуба ё ў яго гумне!

Рады мы, сьмяецца Станка:

Есьць каўбасы, кумпякі...

Будзе ў Соркі зноў гулянка

А мядок, бач, «падаўкі»!

Вось паклікалі на піво

І мяне і панатых.

Я бягу да Соркі жыва

Баравік зьявіўся ў міг.

Цэлы дзень мы там гулялі,

Дык жа трэба, як на зло,

Вечарком, у самым базі

Ліхо пробарыча ўнясло.

Вось мы ўсе і патрухлелі...

Я скараў пад ложка — шыг!

Толькі, добра быўшы ў хмелі,

Асыкнуўся Баравік:

«А чаго ж тут пан шукае?» —

Языкам баўгнуў, засьмяг.

Сорка, у страху ледзь жывая,
Стала ціха пры дзвярах.

Пробаршыч — бойкі чалавечак —
Так адказвае яму:

«Бач, шукаю я авечак,
Што зблудзілі у карчму!

Вось вас клічу ісьці да дому
Да дзяцей і да жанок...

І ля ўцехі духу злomu
Ні зьяўляцца у шыбок».

Баравік шукаў зачэпі

І ўжо браўся да грудзей,

Але ксёндз ні зломак, крэпкі,—

Адапхнуў яго бардзей.

На вагах ён ледзь трымаўся,

Дык назад і паляцеў.

Сьмех агульні скрозь узьняўся,—

Баравік упаў у гнеў.

Ускарабкаўся памалу

І ну гнацца дай у міг!

Удзьверы ты! Злужэца с шалу,

Адчыніць ні можа іх.

Ксёндз, выходзячы, з надворку

Дзьверы клямкай зашчапіў.

Гэтак нас усіх і Сорку

І гулянку абакніў.

Дык і дрэнна, бач, сьнепае,

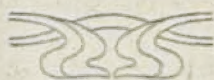
Што кіруе намі жнд:

Ксёндз ні дасць няпер адхланьня—

Траба кінуць мёд, бо стыд».

Сьмідавічы, 26/VI—1917г.

А. 3.

Весткі с краю.

В. Слабада-Кучэнка, Слуцк. пав. Ту-
тойшая моладзь, зразумеўшы сучаснае
становішча Беларусі, злучылася у гур-
ток «Зарніца», з мэтай зрабіцца воль-
нымі ратаямі. Мае ён і культурна-пра-
сьветныя заданні 3 гэтаго ж і пачала-
ся праца.

28 красавіка [ст. ст.] гурток ставіў
спэктакль. Ігралі «Па рэвізіі», кам.
Крашынцэваго. Ігра артыстаў была вель-
мі добрая, калі ўзяць пад увагу тое,
што ўсе з іх былі першы раз на сцэні,
а якіхтош, дык сцэны дагэтуль і ў
вочы ні бачылі.

Народу было шмат, і ўсе асталіся
вельмі здаволены. На Тройцу маняцца
гэтак сама рабіць прадстаўленне.

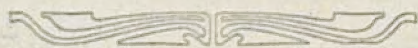
Гэтак-та у нас робіцца: старыя бы-
лі прачнуліся, але апоў заснулі, а ма-
ладцы збудзіліся, злучыліся і працуюць.
Панажы ім Божа! Янка Кушэль.

Дз. Філіповічы, Мазырсн. пав. Ні-
даўнымі часамі на гэты двор у ночы
злыдні зрабілі напад. Упраўляючы дво-
ром, п. Н. і яго сям'я былі збуджаны
стрэламі, якія сыпаліся густа у ва ўсе

вокны дому. Нішчасная сям'я была на
валасок ад сьмерці, ні можучы ні уця-
чы, ні бараніцца. Калі ад стрэлаў узь-
няўся пажар, п. Н. і яго сын сталі
страляць, каб даць змогу уцячы кабетам
— нявестцы і яе сястры—з дому. Уце-
каць прыйшлося праз вакно, пад градам
куляў. Нейкім цудам сям'я здолела уця-
чы жывымі і цэлымі. Сярод злыдняяў
быць некалькі раненых.

Згарэло вельмі шмат цэнных рэчаў,
належаць да гаспадара двору п. Богу-
ша, а так само ўсе рэчы, грошы і адзе-
жа пана Н. і яго сям'і.

Страты вялізныя. Вядзецца прасока.

Ахвяраю Гурткам «Зарніца» у вёсках
Слабада—Кучынка і Старыца, Слуцк. п.

Бачу «Зарніца» на ўсходзі
Над вёскай Слабодкай узыйшла,
Колькі праменьняў у прыгодзе
Кінула й далей пайшла.
І ў Старыцы сьвеце яна,
Як раніцай сонца на ўсходзе,
Народ прабуджае яна
І добрыя думкі наводзе.
«Зарніца», сьвяці ты ў душы
Селянскіх хлапцоў і дзеўчат,
Каханне у іх запішы
Да нівак радзімых, да хат.
Зрабіся прароцтвам гадзіны
Братарства, кахання, свабоды,
У якой ушанаваці павінны
Народ наш чужыя народы.
Пакаж іх праўдзівую сьцежку,
Каб выйсьці на вольнасьці шлях,

Вядзі праз жыццё па ўзьмежку
У квяцістых народных палях.

Юрка Прышчэпа.

Таварышу.

Ці ты бачыў, як па мору
Пойдуць хвалі чарадою?
Як у сібірнейшым напору
Быюць у бераг у час прыбою?

Моро певіцца і зліцца,

Нісуньня боіць вады,

Быцым с злосьцю хоча ўпіцца

Сілай моцнай сваёй у скалы,

Каб зьвярыць усе цьвярдзіні

Ды разабіць усе прашкоды

Ды, разьліўшыся па раўніні,

Ураз здаволіцца свабодай.

Але моцна стаяць скалы,—

Адбіваюць усе напоры

Буйных хваляў й дзікіх валаў,

Што іграе імі мора.

Так і ты, таварыш мілы,

Будзь у жыцці нібы скала

І адважна, поўны сілы,

Ваюй з бураю-навалай.

Аб цьвярдзіню гордай волі

Разьбілай бяды напоры

І ў барбе за шчасьце-долю

Спынай мора, зрывавай горы.

Цішна Гартны.

Рэдактар Я. Лёск.

Вышлі з друку і прадаюцца новыя беларускія кнігі:

1. **Дзіцячая Чытанка** ц. 50 кап.

2. **ПЕРШЫЯ МАЛІТВЫ**
і пазнанне праваслаўнай веры. ц. 15 кап.

Друкуецца і хутка выйдзе зборнік вершаў

Алеся Гаруна

„Матчын Дар“

Усе кнігі можна купляць у Беларускай Кнігарні, Захараўская, 18.

Гандляром скідка.